

על השירה הצעירה

מתוך „שיחות מדומות“

אנדרזי ז'יד

רוח ולהמתין, להבשיל, להיטיב דרכו, להתחיל מבראשית, וכמאמר השליח — לשאוף אל השלימות. אך חשק השלימות הולך לאיבוד. וחבל. שכן היתה זו סגולה צרפתית אמתית. כאן העיר איש-שיחי הערה של פיקחות, ומודה אני שמפיו באה לי כהפתעה. הוא — בזמנים אלו דומה שחשק השלימות מצא לו מפלט בעולם המכשירים והמכונות, שבו ניתנת השלימות למדידה לפי התועלת והתפוקה. לעומת זה, ברשות האמנות שוב אין קני-מידה קבועים.

אני. — כן, בציור או בשירה, בכל מה שהוא אישי, גם האמן גם הקהל מסתפקים כיום בהכרחות חטופות ולפעמים אף בטיח תפל. ויש שאתה חש כאן אפילו חיבוב של חוסר-צורה. שוב אין שאלה של מלאכת-מחשבת: הצירוף עצמו מעלה חיוך על שפתינו. שוב אין שאלה של המשך; הכל מניחים כספם על קרן-הצבי של הרגע.

הוא. — האין זאת כי עתידנו נראה לנו מעורער יותר מדי?

אני. — בוא וראה את מי יקנו הסופרים הצעירים לרבותיהם, הלא את הללו שהגניוס שלהם משתפך כנהר שעלה על גדותיו. העדר כל-סכר הוא התופס את התלמיד בלבו; מכאן זלזול כלשהו בכיבוש-היצר ובמאמץ. הרי הם פורצים גדר וקוראים לזה גניוס. כשרון טעון קנייה, אך אין דואג לקנותו. זכורני שכתבתי לפני ימים רבים כי הרבה כשרון נדרש כדי לעשות מעט גניוס לדבר שבגדר הנסבל.

הוא. — איני תופס למי כוונתך.

אני. — וגם אני לא.

הואיל ולא היה בפי דבר אותה שעה חור איש-שיחי לענין שלפנינו.

הוא. — אותה שאיפה לשלימות, אשר אמרת היא סגולה צרפתית כל-כך, לא אחת נחשבה לנו לחטאת בעיני עמים הנופלים ממנו בתרבותם ובעיני אנשים שהם טבעיים ותמימים יותר ברגשותיהם. הם רואים בזאת עדות לגידול שנפסק, לכמיהה אל העבר; כי טענתם היא שאי

„היודע אתה כמה הם?“ שאל אותי בכניסתו.

בלי להמתין רגע להשיב רוחו.

אני. — כמה מה?

הוא. — משוררים צרפתים כיום. אנדרזי בילי, לפי אומדן שנתפרסם ב־ Cahiers de la Jeune France מצא לתמהונו כמאה. אך אנרי די ליסקוא הבטיח להמציא לו רשימה מקיפה יותר ובה, בדיוק, מאתים משוררים ידועים החיים עמנו.

אני. — ידועים היטב?

הוא. — ידועים לו, על כל פנים.

אני. — אל אלוהים! האמרת מאתים? לשפע כזה לא פיללתי.

הוא. — אכן לזאת ייקרא תחיה...

אני. — אם נוציא מן המנין כעשרים מאלה שאנו יכולים לקרוא בשמם, הנמנים עם הדור ההולך והנכונים לוותר על מקומם, וכתריסר לפחות מן המשוררים החדשים שהצליחו לעורר את תשומת-לבנו, הרי משער אני כי רוב המשוררים האמתיים באותה רשימה מצוינת הם פחות מבני שלושים.

הוא. — אקוה כי כן הוא. הרי הם „אוני העתיד“ שעליהם דיבר ראמבו.

אני. — מכאן אני בא להערה אחרת. אילו הכין מישור רשימה מעין זו בשנת 1900, לא זו בלבד שהיתה דלה יותר במספר, אלא שלא היתה כוללת את שמותיהם של קלודאל או פאג, שער דיין לא נתנו לנו שירי אמת, ואפילו את שמו של ואלארי, ששקע, לאחר קצת שירי נעורים, בשתי-קה ממושכה מרצונו. והרי בשנת 1900 כבר הגיעו כל המשוררים הללו לשנת השלושים או עברו אותה!

הוא. — מה כוונתך לומר?

אני. — רק זאת: שאולי המשורר החשוב ביותר בין אלה החיים עמנו, זה אשר ירבו לענות בו ומשוררים צעירים יאזינו לו מחר, כחוליה נכבדה בשלשלת הקבלה, שמו אפשר אפילו לא נזכר באותה רשימה ועדיין הוא נחבא אל הצללים שם ישמרהו הגורל לשעה המעותדת. סגולה גדולה ויקרת-מציאות היא זו, הידיעה להאריך

ישן וחסר-שחר אם נבוא לרדן בצורה לחדד מן התוכן; באמת הרי הם, או בדין שיהיו, דבר אחד. או שתחית השירה תברא צורות חדשות או שלא תתקיים. כל אמן אמתי בורא לו את צורתו הנאותה לו, כדרך שהרכוכית מפרישה את שר-יונה מגופה שלה. ישמור אפילו את הפארנאסוס שלנו מפני הסרטנים המסוגרים של האמנות השוכנים בקונכיות לא-להם.

כאן העיר איש-שיחי, בהיסוס כלשהו, כי צורת הסונטה, למשל, לא המציא אותה שקספיר כשם שלא המציאה רונסאר או מיכאל אנג'לו או פטרארקה לפניו, וכי ימים רבים אחריהם הוסיפו משוררים רבים בכל הארצות, ואף הגדולים וה-משובחים שבהם, לערות שכינתם בדפוס מסור-תי זה.

הערתו היתה הולמת כל-כך, עד שמחשבותי נטשה מיד את העמדה שכבשה לה והחלה לנרע בכיוון חדש זה. עלה על דעתי, שאם נהיה נותנים בתולדות האמנות מקום רק ליצרי צורות חדשות בלבד, חסל סדר תרבות; מעצם המלה משתמעת רציפות, וממילא היא צריכה לתלמידים, מחקים, חסידים כדי לעשותה שלשלת חיה: בדיבור אחד, מסורת. באתי במבוכה, ומחשש לגלות מבוכי-תי, חשתי לי מפלט בעיפות פתאום.

לאחר שהלך, עוד ישבתי שקוע במחשבות. כן, בשובי לענין מה שאמרתי על הצורך ביתר בשילות, הרהרתי זמן רב באותם האנשים הצעירים שעתה הם מחשים ומניחים למחשבותיהם ולסגולות לבם לאסוף כוח, לאט לאט, מתוך בדידות ודממה. והרגשתי שתפילה נוספת ועולה מלבי לשפתי, תפילה מהססת וחרדה: „האריכו רוחכם עוד מעט, ערכי צרפת שלעתיד לבוא, שעתכם תגיע“; תפילה מצומק הלב על אלה שיאמרו דברם בשעה שלא אהיה עוד ולא אקשיב לכם. אני לא אוכל לשמוע את קולכם, אך לכם הנני מחכה.

אתה שואף לשכלל דבר אלא אם כן פסק מגידולו, ושהדבר המתפתח אי אפשר לו להתגבש כדי שיעשה מושלם.

אני — מוטב שנאמר: כל דבר הקופא ומת-קשה לשם שיכלולו שוב אינו מתפתח. כן: יודע אני את כל אלה, ויכול אני להבחין אפילו מבעד להמולת הבוסר של כלי-שיר חסרי תואם את הח-תירה אל הרמוניות חדשות שעדיין לא עלה עליהן עול שיטה. אין לך תחיה שאינה מבקיעה קלי-פתה תחלה, כורע שגמל. שלימותו של האתמול צריכה שבירה לשם קציר המחרח... אילו עיינתי בדבר מן הסתם הייתי מוצא משלים נדושים פחות. הייתי יכול להשתעשע בשתי הוראותיה של התיבה „גמר“.

הוא — אוהב אתה להשתעשע במלים. אני — ודאי; ואף להניח להן להשתעשע. שכך הן מגלות לפנינו את עושר משמען. אך אתה שיסעת דברי כשעמדתי לעורר תשומת-לב על... אה, כן, נתכוונתי לאותה שורה של אנדרא-שאניא:

Sur des penses nouveaux faisons
des vers antiques.

„במחשבות חדשות הבה נעשה שירים ישנים“; ואף על פי כן רצוני לומר כי אין שום מחשבה חדשה נכנסת להיכל האמנות בכלים שאולים. אין רחם השלימות מושג אלא בשעה שחידוש הצורה מתאים התאם גמור לחידוש התוכן. והנה נוטים אנו במקרים אלה, שלא להשיג יתח ולא לחוש בשני החידושים הללו; בעוד שה-צורה המוכרת נראית לנו כמושלמת, אפילו הקנקן הישן שוב אינו מתאים ליין החדש שיש בו. אין אנו חוששים לבטל ולדחות בטענת חוסר-צורה את הדבר החדש, בין הוא סגנון ובין הוא צורה שאין לה תקדים, בשיר, במוסיקה ובציור, אפילו צורה זו מתחייבת מחידוש התוכן, שבו נבלעה לבלי הפרד. והרי אנו מסתבכים בפולמוס